

Wiktor Werner (UAM), Nell Sypniewska (UAM), Zuzanna Szymczak (UAM), Maciej Stachura (UAM), Adam Stryjakowski (UAM), Borys Staszak (UAM), Adrian Trzoss (UAM), Cyprian Kleist

Kobiety w cyfrowych strumieniach dziejów. Tematyka kobieca na polskich kanałach historycznych portalu YouTube.

1. Problem badawczy

Artykuł poświęcony jest zagadnieniu obecności kobiet jako bohaterek produkcji multimedialnych prezentowanych na portalu YouTube w jego polskiej odsłonie. Problem badawczy tekstu wiąże się z obecną w literaturze przedmiotu tezą o narracji historycznej jako obszarze zdominowanym przez mężczyzn zarówno jako wytwórców tej opowieści jak i bohaterów wydarzeń historycznych¹. Z powyższej tezy można wywnioskować, że w historycznych opisach świata kobiety występują w stopniu mniejszym niż ich faktyczna obecność w wydarzeniach dziejowych, gdyż twórcy tych opisów nie są skłonni przedstawiać rzeczywistej roli kobiet w dziejach bądź, że odbiorcy różnych form narracji nie są zainteresowani kobietami jako podmiotami historii.

W polu naszych zainteresowań badawczych jest specyficzna forma narracji/opowieści historycznej jaką jest produkcja multimedialna prezentowana na portalu YouTube. Cechą specyficzną tych produkcji, obecnych w prywatnych kanałach, jest zależność ich finansowania oraz innej aktywności bezpośrednich odbiorców determinującej zasięg filmów (za sprawą algorytmów polecających). Monetyzacja (wypłata wynagrodzeń z tytułu reklam zależna od ilości wyświetleń), współpraca partnerska (kampanie marketingowe, lokowanie

1 I. Chmura-Rutkowska, E. Głowacka-Sobiech, I. Skórzyńska. „Niegodne historii”. O nieobecności kobiet w dziejach w kontekście analiz wybranych podręczników do nauki historii w Polsce." *Sensus Historiae* (2013) 13(4); I. Skórzyńska, Historia. raport przedmiotowy w: I. Chmura-Rutkowska, M. Mazurek, E. Głowacka-Sobiech, M. Michalski, A. Napierała, I Skórzyńska, V. Kopińska, M. Cuprjak, I. Cytlak, J. Jarmużek, J. Szafran, Gender w podręcznikach Projekt badawczy. Raport Tom III. (2016) s. 7-38; B. Melman, History and Memory: the Invention of Women's Past in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries. *History and Memory*, 5(1) 1993, s.5-41; S. Ebbersmeyer, S., From a 'memorable place' to 'drops in the ocean': on the marginalization of women philosophers in German historiography of philosophy. *British Journal for the History of Philosophy*, 28(3) 2020, s. 442-462; B. El Guabli, Gender-Unaware History: Ordinary Women as the Forgotten of Moroccan Historiography of the Present. *Journal of Applied Language and Culture Studies*, (2) 2019, s.57-78; C. Blignaut, Untold history with a historiography: a review of scholarship on Afrikaner women in South African history. *South African Historical Journal*, 65(4) 2013, s.596-617.

produktu) jak i bezpośrednie wsparcie finansowe przez odbiorców (np. serwis Patronite) oznaczają, że właściciele kanałów są żywotnie zainteresowani utrzymaniem kontaktu z odbiorcami i zaspokajaniem ich potrzeb w zakresie dostarczania odpowiedniej wiedzy i rozrywki. Specyfika filmów powstających w ten sposób jest zatem (jak można założyć) powiązana ze specyfiką oczekiwań odbiorców kanału. Obecność bądź nieobecność postaci kobiecych w produkcjach historycznych kanałów YouTube jest (w odniesieniu tych najbardziej popularnych i mających ewidentnie komercyjny charakter) nie tylko prywatną inicjatywą twórców tych filmów, lecz również wynika z takich a nie innych oczekiwań odbiorców jako, że twórcy (treści) i ich odbiorcy znajdują się w układzie sprzężenia zwrotnego (pozytywnego wpływu wzajemnego). Jest to element podstawowy, który napędza zjawisko Web 2.0, czyli takie przeorientowanie komunikacji między nadawcą i odbiorcą w mediach społecznościowych, iż Ci są w ciągłej i nieustannie zmieniającej się relacji. Owa interaktywność przybiera formę nie tylko wspomnianego wcześniej finansowania ale także reakcji za pomocą “łapek w górę i w dół” oraz dyskusji w komentarzach².

Nasze badania obejmują zarówno tematykę i treść filmów jak ich recepcję (ilość wyświetleń). Uwzględniamy zatem zarówno kwestię tworzenia narracji jak i jej społeczny odbiór - tutaj istotnym faktem jest wysoka pozycja YouTube jako medium wykorzystywanego dla zdobywania wiedzy historycznej³.

Kolejnym problemem badawczym naszego artykułu jest kontekst, w którym kobiety prezentowane są w historycznych produkcjach na portalu YouTube. Tutaj miały zastosowania badania zarówno jakościowe (oparte na analizie treści filmów) jak i ilościowe (dotyczące ich metadanych). Filmy zostały otagowane zarówno w odniesieniu do stopnia obecności tematyki kobiecej jak i specyfiki tej tematyki; geolokalizacji, okresu chronologicznego oraz ujęcia głównego bohatera filmu. Celem tagowania było przeprowadzenie badania nad ilościowymi zależnościami między specyfiką ujęcia kobiet w filmach a innymi ich właściwościami tematycznymi.

2. Uwagi metodologiczne

2.1

2 W. Werner, A. Trzoss, D. Gralik, *Historia i YouTube. Narracja historyczna w dobie Web 2.0*, “Nauka”, 3, 2020, s. 119-140.

3 A. Barańska-Szmitko, Dyskurs historyczny a dyskurs popularnonaukowy w serwisie YouTube na przykładzie wybranych kanałów. *KULTURA – MEDIA – TEOLOGIA*, (2021) 46, s. 160–187; W. Werner, A. Trzoss, D. Gralik, *Media społecznościowe a funkcjonowanie wiedzy historycznej w Polsce. Raport z badań*, Przegląd Archiwalno-Historyczny, Tom VI, Poznań 2019, s. 211-232

Bazą empiryczną badania był filmy z pięciu polskojęzycznych kanałów historycznych na portalu YouTube wybranych z najbardziej popularnych kanałów nie należących do instytucji państwowych. Badanie dotyczy danych za okres od roku 2013 do kwietnia 2021 i objętych nim zostało 551 filmów opublikowanych na kanałach: Historia bez cenzury⁴ (220), Thrashing Mad⁵ (139), Historia w 5 minut⁶ (69), Oblicza XX wieku⁷ (66) i ciekawehistorie⁸ (63). Filmy opisano przy pomocy dwóch zbiorów kategorii.

Pierwszy zbiór dotyczył ich specyfiki jako narracji historycznej i obejmował następujące elementy:

- 1) określenie tematyki: polityczna, militarna, społeczna, kulturalna, gospodarcza
- 2) określenie lokalizacji tematu: historia Polski i powszechna
- 3) określenie epoki: starożytność, średniowiecze, nowożytność, XIX w., XX w., współczesna po 1989 roku i ogólna dla filmów przekrojowych
- 4) określenie typu zjawiska będącego głównym protagonistą filmu i zarazem podmiotem dziejów, na którym skupia się uwaga: osoba, wydarzenie, proces lub rzecz.

Drugi zbiór kategorii dotyczył konkretnie obecności kobiet w filmie:

- 1) pierwsza kategoria, płeć, wskazywała na filmy w których kobiety występują w jakikolwiek sposób bądź nie występują wcale (dla filmów poświęconych wyłącznie mężczyznom) oraz tam gdzie ujęcie tematu w ogóle nie pozwalało na różnicowanie płci (na przykład mówiono o państwach jako całościach)
- 2) kategoria druga dotyczyła specyfiki obecności kobiet: jedynie sugerowanej domyślnie (*implicite*) bądź wskazanej konkretnie "z imienia" (*explicite*)
- 3) w trzeciej kategorii wskazany został stopień (skala) obecności tematyki kobiecej w zakresie od 1 (pobieżna wzmianka) do 4 (kobieta główną postacią filmu).

Dla każdego filmu pobrano również (przy pomocy API portalu YouTube i dedykowanego programu napisanego w języku Python) dane dotyczące liczby wyświetleń i daty opublikowania filmu. Pozyskane dane zebrano w postaci bazy danych.

2.2

4 Kanał Historia bez cenzury na YouTube: <https://www.youtube.com/user/HistoriaBezCenzuryMB>

5 Kanał Thrashing Mad na YouTube: <https://www.youtube.com/user/ThrashingMadPL>

6 Kanał Historia w 5 minut na YouTube: <https://www.youtube.com/c/Historiaw5minut>

7 Kanał Oblicza XX wieku na Youtube: <https://www.youtube.com/c/ObliczaXXWieku>

8 Kanał ciekawehistorie na YouTube: <https://www.youtube.com/c/ciekawehistorietv>

Badanie ilościowe przebiegało w dwóch etapach. Na etapie pierwszym polegało ono na deskryptywnej analizie rozkładu danych (ilość filmów w kategoriach i ilość ich wyświetleń tj. recepcji filmów znajdujących się w określonej kategorii). Na etapie drugim zastosowano metodę analizy korespondencji (CA), która jest metodą redukcji wielu wymiarów bazy danych do dwóch wymiarów tablicy dwudzielnej przy czym redukcja wymiarów przebiega asymetrycznie a jej celem jest zachowanie maximum informacji co zachodzi na osi gdzie bezwładność - inercja - jest największa). Bezwładność (inercja) jest dla analizy korespondencji odpowiednikiem wariancji pokazuje stopień rozproszenia danych w układzie współrzędnych wokół wektora przecinającego układ (stopień odchylenia od średniej). Niska bezwładność oznacza niewielki związek między danymi w wierszach i kolumnach tablicy dwudzielnej⁹.

Zatem przy pomocy metody analizy korespondencji przedstawiamy nasze dwa zbiory kategorii na (dwudzielnej) tablicy częstości ich występowania i obrazujemy w układzie współrzędnych relację współwystępowania pomiędzy poszczególnymi kategoriami¹⁰ - za pomocą ukazania dystansu między nimi jako odwrotnie proporcjonalnego dla częstości występowania. Dla naszej bazy danych filmów z opisanych kategoriami od a_1 do a_n ze zbioru A i b_1 do b_n ze zbioru B oznacza to, że im więcej filmów oznaczonych zostało zarówno kategorią a_n jak i b_n tym kategorie te (oznaczone jako punkty o współrzędnych (x_n, y_n)) znajdą się bliżej siebie, przy czym im większa inercja danej współrzędnej, tym odległość w tej współrzędnej jest istotniejsza.

Przykładowa tablica dwudzielna stosowana w badaniu obrazująca częstość współwystępowania kategorii tematycznych w zestawieniu z kontekstem występowania postaci kobiet w filmach.

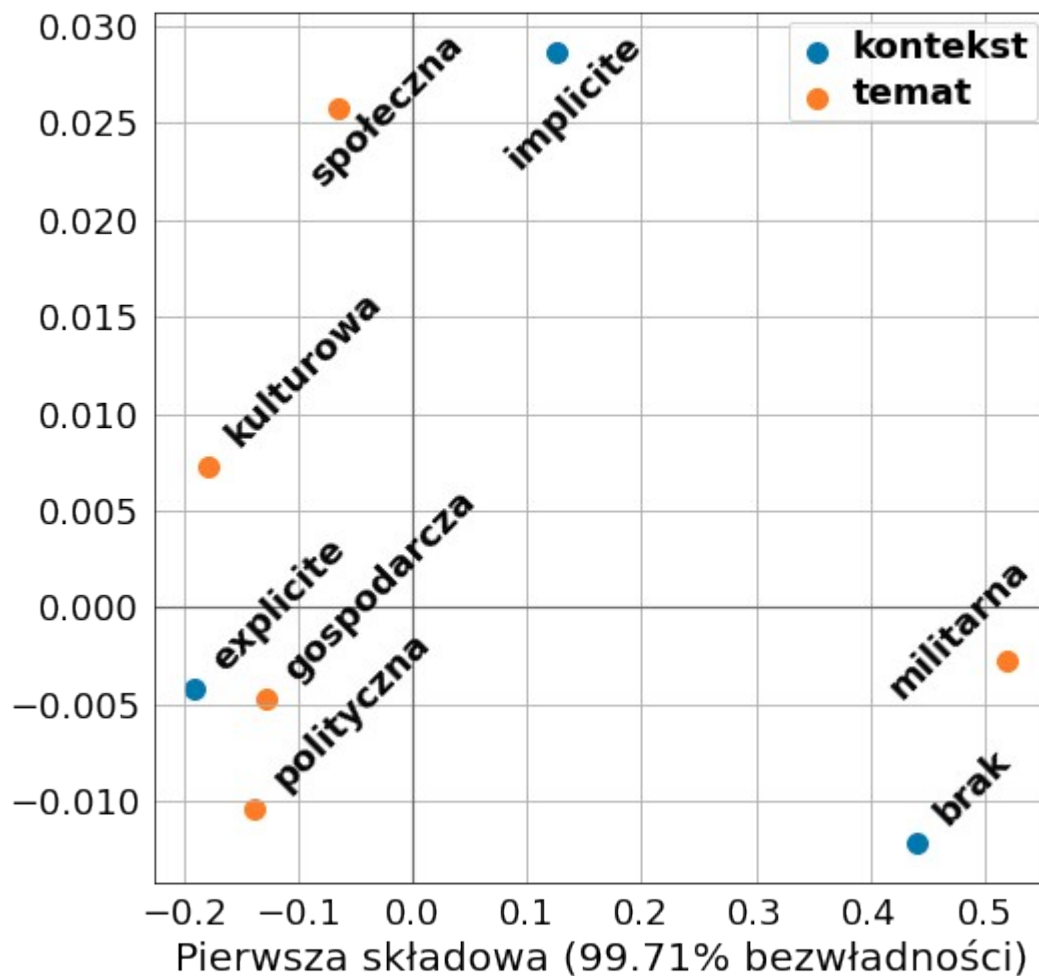
	gospodarcza	kulturalna	militarna	polityczna	społeczna
kontekst					
e	12	33	40	181	69
i	3	8	24	44	20
none	3	7	43	44	20

9 D. Glynn, Correspondence analysis. *Methods for Semantics: Quantitative Studies in Polysemy and Synonymy*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company 2014 , 443-485.

10 M. J. Greenacre, Correspondence analysis. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Computational Statistics*, (2010) 2(5), 613-619;

odpowiadająca powyższej tabeli dwudzielnej analiza korespondencji ukazana w dwuwymiarowym układzie współrzędnych o nierównym współczynniku bezwładności (inercji) dla każdej z osi (dla osi x 99.71% dla osi y 0.29%).

Ryc.1 relacja korespondencji: temat - kontekst (dla wszystkich kanałów)

2.3

Badanie jakościowe polegało na określeniu specyfiki wybranych filmów (o najwyraźniej przedstawionych postaciach kobiet) w kontekście retoryki, dominujących metafor, schematów i motywów fabularnych¹¹. Metoda interpretacji wywodzi się z koncepcji

11 W. Werner, Poznawcza rola metafory w polskim dyskursie historyczno politycznym po 1989 roku (w:) S. M. Nowinowski, J. Pomorski, R. Stobiecki (red.) Pamięć i polityka historyczna. Doświadczenia

krytyki motywów i archetypów fabularnych Northropa Frye'a wyłożonych w jego fundamentalnej pracy "Anatomy of Criticism" (praca z 1957 roku, korzystamy z wydania z 2000)¹². W szczególności duże znaczenie dla interpretacji badanych filmów ma typologia schematów fabularnych: komedii, eposu, tragedii, satyry i ironii wraz z towarzyszącymi im motywami i metaforami dominującymi. Koncepcja Frye'a opracowana w kontekście fundamentalnych tekstów kultury i literatury w zamyśle miała mieć zastosowanie do analizy różnych narracji¹³, na grunt analizy historiograficznych skutecznie adaptował typologię Frye'a Hayden White w swojej monumentalnej "Metahistory"¹⁴ oraz inni badacze stosujący metody krytyki motywów, form narracyjnych i metafor historiograficznych¹⁵.

Przyjęty tu został mieszany charakter wykorzystanych metod badawczych: metody ilościowe (analiza korespondencji i statystyka opisowa) oraz stosowane równolegle metody jakościowe (krytyka motywów fabularnych i dominujących metafor). Zadaniem metody analizy korespondencji będzie opisanie relacji między kategoriami z wykorzystaniem parametrów ilościowych dla obiektywizacji procesu badawczego - taki cel tej metody został zdefiniowany w francuskiej szkole socjologicznej przez Jeana Paula Benzécri, który wprowadzał na dużą skalę metody obliczeniowe do badań nad zjawiskami społecznymi i językowymi¹⁶. Łączne stosowanie metod obiektywizujących i lokalizujących kulturowo pozwoli, w naszym przekonaniu, zniwelować ograniczenia dotyczące każdej z tych metod odrębnie. Ograniczyliśmy ryzyko sformułowania twierdzeń nieadekwatnych na skutek redukcji kulturowego sensu badanych zjawisk i ryzyka przeniesienia wartości własnych na świat badany związanego z ograniczeniem się wyłącznie do metod hermeneutycznych.

3. Wyniki badania dla poszczególnych kanałów:

3.1

Kanał „Historia bez cenzury” został założony w 2013 roku i obecnie jest najpopularniejszym kanałem o tematyce historycznej na polskim serwisie YouTube. Kanał

Polski i jej sąsiadów, Instytut Pamięci Narodowej, Łódź 2008, s. 91 –105

12 N. Frye, *Anatomy of Criticism. Four Essays*. Princeton 2000

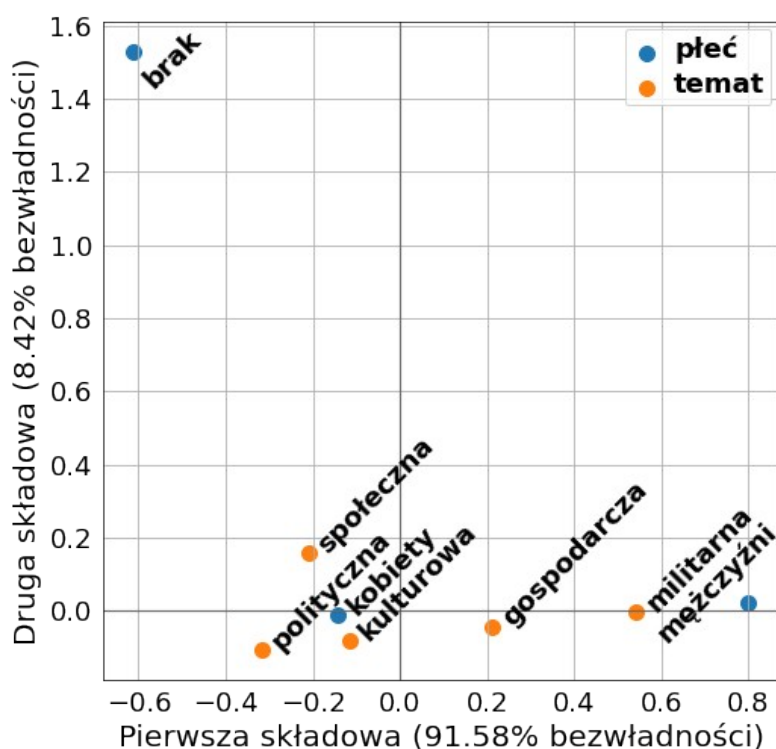
13 N. Frye, *Anatomy...*, s. 48-49, 104

14 H. White, *Metahistory. Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*, Baltimore-London 1975

15 por. W. Wrzosek *Historia-kultura-metafora: powstanie nieklasycznej historiografii*. (Wrocław 1995)
W. Werner, John William Draper i Andrew Dickson, White wobec wojny nauki z religią. Rola metafory historiograficznej. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* R. 49 (2004) nr 1, s. 7-27

16 J. P. Benzécri, "El análisis de correspondencias." *Cahiers de l'analyse des données* 2, nr. 2 (1977): 125-142.; J. P. Benzécri, *Typologie de textes grecs d'après les occurrences des formes des mots outils. Cahiers de l'analyse des données*, 16(1) 1991, pp.61-86.

został założony w 2013 r. z inicjatywy producenta Tomasza Okonia, natomiast w skład zespołu wykonawczego wchodziły cztery osoby. Są to: prowadzący program Wojciech Drewniak (magister historii), montażysta Kamil Pankanin, Paweł Chilczuk - badacz (magister historii, konsultant historyczny) odpowiedzialny za kwerendę omawianego materiału oraz sam producent. Kanał w swoim założeniu ma mieć rozrywkowy charakter z akcentem położonym na osobowość "sceniczną" charyzmatycznego prezentera oraz warstwę wizualną towarzyszącą żartobliwym monologom. Tematyka kobieca na tym kanale obecna jest (w jakiegokolwiek postaci) w 185 z 220 filmów, kobiety pokazane są jako konkretne jednostki (*explicite*) w 143 z tych 185 filmów. Filmów, w których kobieta jest główną bohaterką znajdowało się na kanale 18 (w momencie przeprowadzenia badania - lipiec 2021). Analiza materiałów wskazała na korespondencję występowania kobiet w filmach z tematyką społeczną, polityczną i kulturalną, podczas gdy filmy "czysto" męskie bliższe były tematyce gospodarczej i militarnej. Tematyka kobieca również okazała się bliższa ujęciu skupieniu na procesach, a czysto męska silnie zbliżona ujęciu wydarzeniowemu.

Ryc.2 relacja korespondencji: temat - płeć (dla Historii bez cenzury)

3.2

Kanał Historia w 5 minut pojawił się na w roku 2016, kiedy to zadebiutował filmem „Bitwa pod Połonką 1660”, który stanowił początek jednej z licznych serii na kanale, skupiającej się na historii Polski. Historia w 5 minut jest tworem Dawida Rodenka. Nazwa kanału nawiązuje do tego ile zajmowało obejrzenie pierwszych filmików. Obecnie nazwa jest jedynie symboliczna, a treści dodawane przez autora stają się coraz dłuższe, trwające aż do 40 minut. Na kanale najwięcej filmów dotyczy historii gospodarczej oraz politycznej. Tematyka kanału skupia się głównie na okresie XIX i XX-wieku (choć sam Autor deklaruje największe zainteresowanie starożytnym Rzymem). Prezentowane treści są bogato ilustrowane za pomocą grafik oraz map. Tematyka kobieca towarzyszy 41 z 69 filmów, przybiera dosłowną postać dla 23 produkcji, zaś główną postacią filmu jest kobieta w dwóch filmach. Analiza korespondencji wskazuje na zależność pomiędzy występowaniem kobiet w filmie a ujęciem skupionym na procesie, podczas gdy tematyka męska dominuje tam gdzie film koncentruje się na konkretnych postaciach bądź wydarzeniach oraz tematyce militarnej.

3.3

Oblicza XX wieku to kanał założony przez historyka i publicystę, Bartosza Borkowskiego. Pierwszy film miał premierę 11 listopada 2017 roku. Kanał pod względem chronologicznym ogranicza się, zgodnie z nazwą, do historii wieku XX. Początkowo tematyka miała dotyczyć jedynie okresu międzywojennego, z czasem postanowiono jednak rozszerzyć ją na całe stulecie, przy czym zdecydowana większość filmów skupia się jednak na okresie 1918-1945. Tematyka kobieca w jakiegokolwiek formie występuje w 56 z 66 filmów, w formie osobowej dotyczy to 37 filmów, ale w żadnym filmie kobieta nie jest główną postacią. Tematyka kobieca pozytywnie koresponduje z zagadnieniami politycznymi i skupieniem na procesach historycznych. W przypadku tematyki czysto męskiej nie stwierdzono jednoznacznych korespondencji.

3.4

Kanał *ciekawehistorie* został założony 9 stycznia 2018 roku przez Tomasza Czukiewskiego – jak sam się określa - dziennikarza z powołania i wykształcenia¹⁷. Filmy na

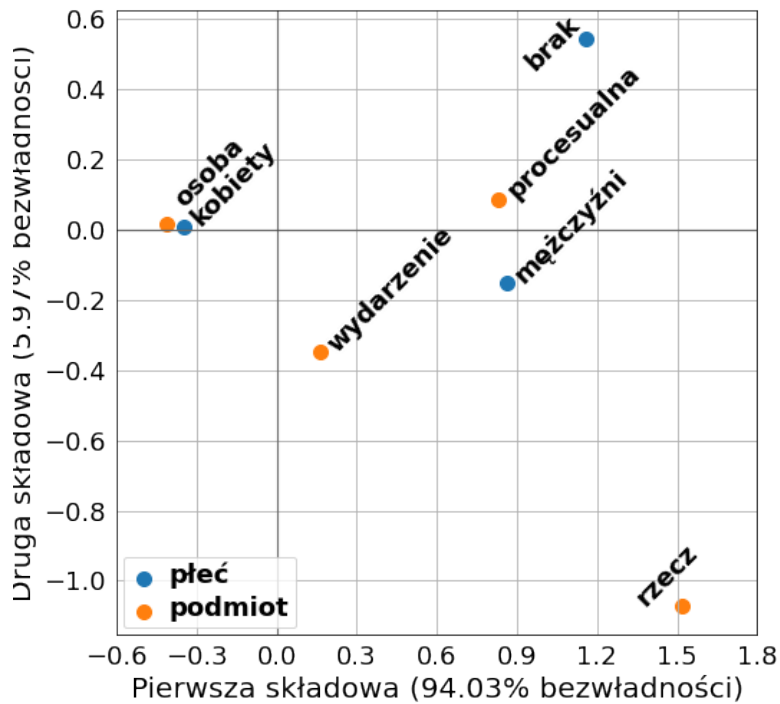
17 <https://natemat.pl/blogi/tomaszczukiewski> [dostęp: 01.05.2022]

tym kanale składają się z wyselekcjonowanych przez autora archiwalnych materiałów filmowych, dźwiękowych oraz fotografii z dodanym komentarzem by wprowadzić lub wytłumaczyć widzowi dane wydarzenie, jednak pozbawionych przewodniej narracji tak aby materiały "mówiły same za siebie". Tematyka skupia się głównie na historii XX wieku i historii najnowszej (z rzadka późniejszych niż lata '30 XX wieku). W filmach o nowszej tematyce występują wywiady z osobami, które uczestniczyły w danych wydarzeniach lub mają o nich szczególną wiedzę. Z 69 filmów kobiety występują w 53, w 45 wymienione *explicite*, w 6 kobieta jest główną postacią. W filmach z pojawiającymi się kobietami dominuje tematyka polityczna i militarna, podczas gdy filmy poświęcone wyłącznie mężczyznom korespondują z tematyką społeczną i gospodarczą. Z obecnością kobiet w filmach koresponduje również ujęcie procesualne i osobowe.

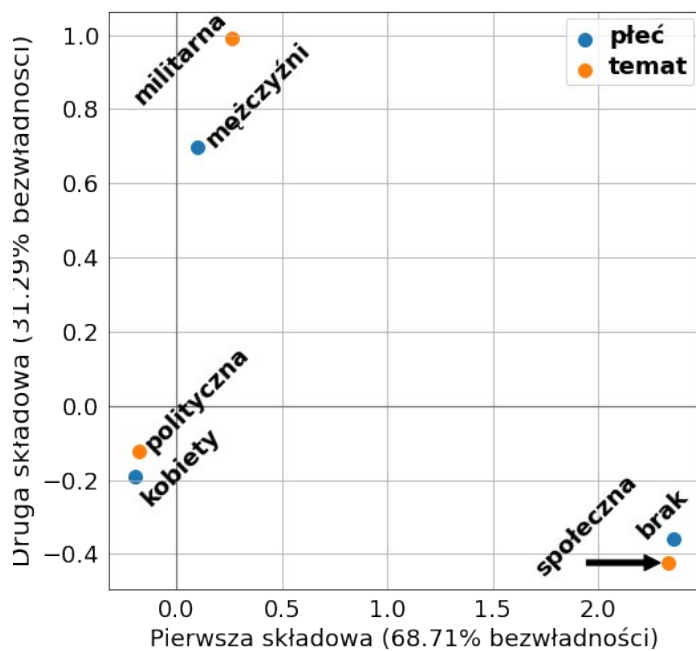
3.5

„ThrashingMadPL” jest kanałem prowadzonym przez Arkadiusza Michalskiego, który na serwisie YouTube funkcjonuje od lutego 2013 r. Przez ten czas udało mu się zgromadzić ponad 100 tys. subskrybentów, wyprodukować ponad 600 filmów oraz osiągnąć pułap ponad 30 milionów odsłon kanału. Początkowo kanał skupiał się na tematyce gier. Profil kanału stopniowo zaczął się zmieniać w momencie, gdy na kanale pojawiła się pierwszy materiał o charakterze edukacyjnym, dotyczący początków państwa polskiego. Obecnie kanał „ThrashingMadPL” skupia się wyłącznie na produkcji treści edukacyjnych, w ramach serii „Historia na Szybko”. Seria ta opiera się na autorskich grafikach przygotowywanych przez twórcę oraz na faktograficznym opisie omawianych wydarzeń, prezentowanym w formie narracji głosowej. Sam autor zaznacza, że przygotowanie każdego odcinka serii poprzedza staranna kwerenda, jednak źródła z których korzysta nie są zazwyczaj podawane do wiadomości odbiorców. W ramach prowadzonej serii można wyróżnić trzy podserie: Historia Polski, Granice Państw i traktowane zbiorczo materiały, dotyczące zagadnień z historii powszechnej. Narracja w przypadku Historii Polski i zagadnień z historii powszechnej jest prowadzona w sposób klasyczny dla edukacji szkolnej, tzn. narracja wyznaczana jest przez sylwetki kolejnych władców albo istotniejszych wydarzeń. Kobiety występują w 101 z 139 filmów, jako konkretne osoby (*explicite*) w 91 filmach i jako główna postać w jednym filmie. Kobiety najczęściej pojawiają się w filmach o

tematyce politycznej, zaś mężczyźni przy okazji historii militarnej. Ponadto mężczyźni jako bohaterowie produkcji są częściej przedstawieni z perspektywy osobowej/biograficznej.

Ryc.3 relacja korespondencji: podmiot - płeć (dla kanału ThrashingMadPL)

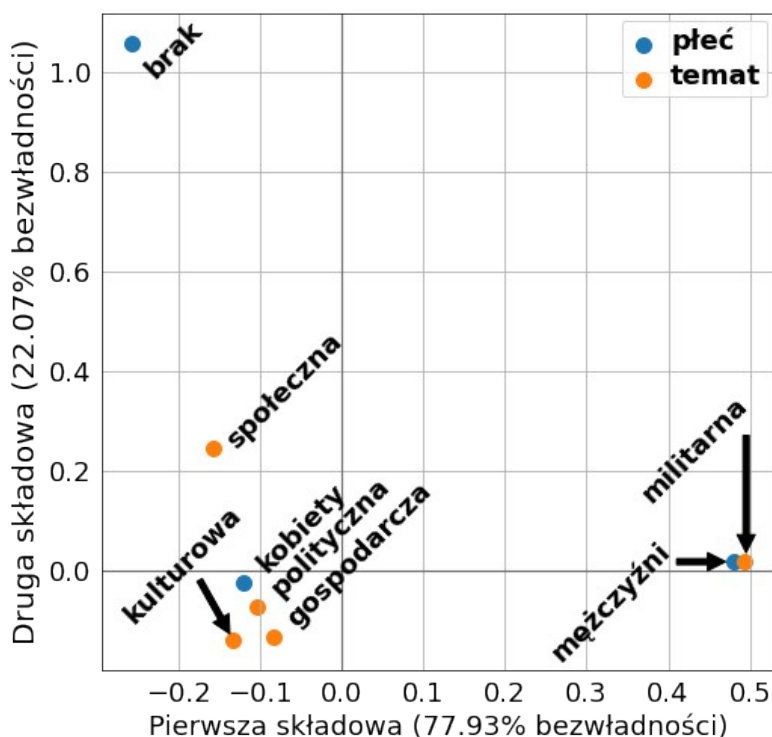
Ryc.4 relacja korespondencji: temat - płeć (dla kanału ThrashingMadPL)

4. Wyniki zbiorcze badania

Łącznie podlegały badaniu 552 filmy, z których 430 zostało zaklasyfikowanych jako zawierające postacie kobiet, 112 jako poświęconych wyłącznie mężczyznom, a 8 jako filmy, w których nie można jednoznacznie określić tematyki płci (odnoszących się do “państw” czy „narodów” jako całości). Mediana wyświetleń dla filmów, w których kobiety występują to 493,28 tysiąca wyświetleń dla filmu, podczas gdy w przypadku filmów “czysto męskich” to 245,5 tysiąca wyświetleń.

Analiza korespondencji przeprowadzona dla zbiorczej tabeli zawierającej dane z wszystkich kanałów wskazała na bliskość filmów, w których występują kobiety z kategoriami tematycznymi politycznymi, kulturalnymi i gospodarczymi, podczas gdy filmy ekskluzywnie “męskie” korespondowały wyraźnie z tematyką militarną.

Ryc.5 relacja korespondencji: temat - płeć (dla wszystkich kanałów)

Dane ilościowe dla wszystkich kanałów można pokazać również jako relację ilości filmów w określonych kategoriach do ilości wyświetleń uzyskanych przez te filmy, co możemy zobaczyć na poniższych wykresach kołowych.

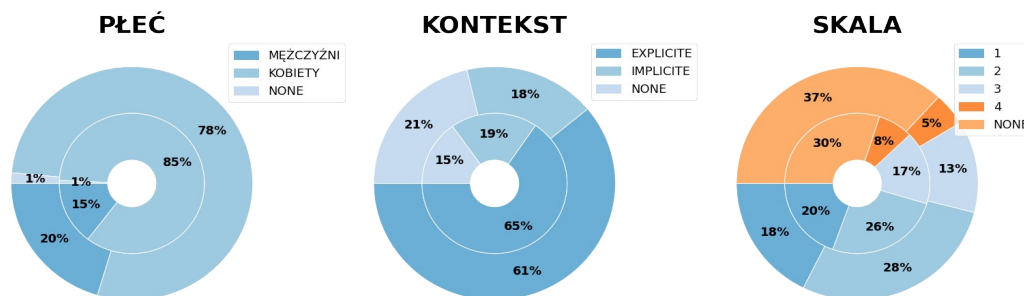
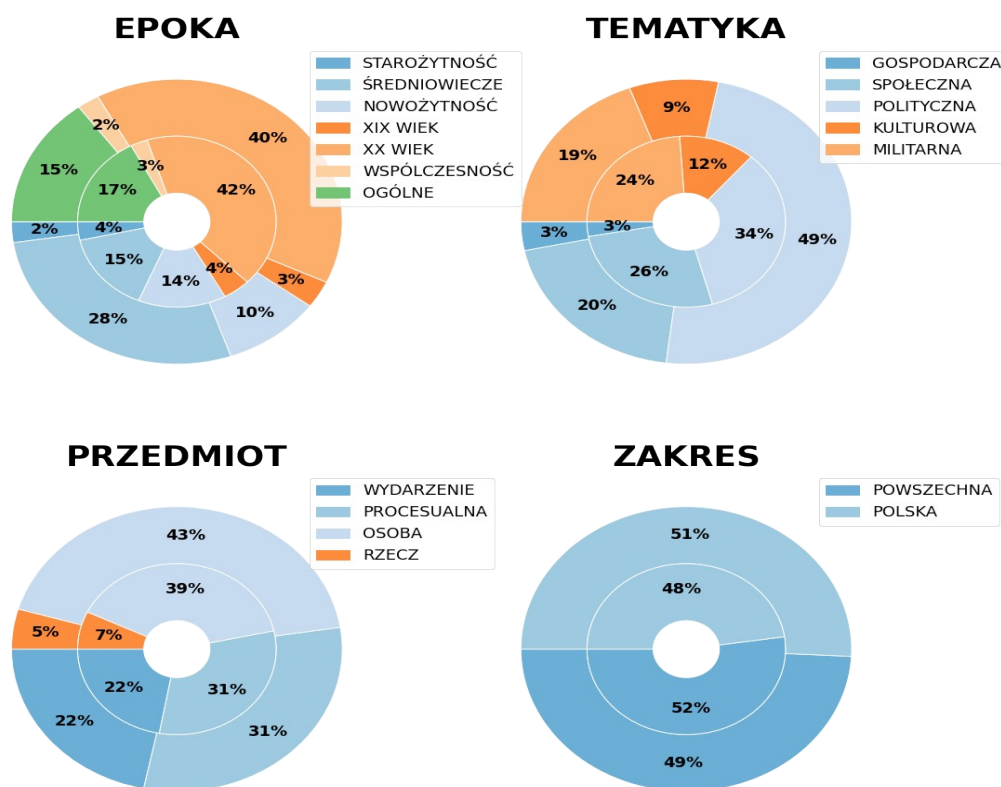

Figura 6-7: Łączny rozkład kategorii tematycznych we wszystkich badanych filmach.

Na załączonych wykresach kołowych widać, że w całościowym oglądzie dominują filmy ukazujące pełny obraz dziejów (zarówno z postaciami kobiet i mężczyzn) a filmy skupiające się wyłącznie na męskiej tematyce stanowią mniejszość zarówno pod względem ilości tych filmów jak i ich oglądalności. Z drugiej strony filmy, w których kobiety są głównymi bohaterkami również nie stanowią większości.

5. Interpretacja jakościowa

Interpretacja jakościowa, którą opieramy na typologii schematów i motywów fabularnych Northropa Frye'a dotyczy wybranych 26 filmów z pełnego zbioru, który został poddany analizie ilościowej. W interpretowanych filmach kobiety są głównymi postaciami.

Analizowane produkcje pomimo, że mają cechy charakterystyczne dla stylistyki odrębnej dla każdego z kanałów, różnią się jednak pod względem specyfiki opisywania kobiet i powiązanych z nimi wydarzeń. Dla kanału „Historia bez cenzury” widoczny jest podział “kobięcych” filmów na te, który mają cechy schematów fabularnych komedii, satyry i schematu epickiego. Schemat komedii określony przez Northropa Frye'a jako schemat lub mit „wiosenny”¹⁸ charakteryzuje się narracyjną „lekkością”. Jest radosny i rubaszny, chętnie i często podejmuje tematykę erotyczną. Podkreślane są w nim napięcia między żywotnością i młodością a degrengoladą i starością; między sprytem a naiwnością oraz między szczęściem (powodzeniem) a pechem. Komedia, co do zasady unika wartościowania moralnego a zwycięstwa i porażki są raczej efektem działania naturalnej kolei rzeczy (starość musi ustąpić przed młodością, naiwność przegrać ze sprytem, szczęściarz wygrać z pechowcem, silny pokonać słabeusza). Zdecydowanie komediowy charakter ma film „Napalona Caryca - Katarzyna Wielka”¹⁹. Autorzy żartują na temat jej temperamentu seksualnego nie oceniając go jednak moralnie i doceniają jej osiągnięcia w obszarze polityki i gospodarki. Caryca przedstawiona jest jako komediowy bohater - raczej uosobienie określonych cech (witalności, sprytu, siły) niż jednostka podlegająca osądowi moralnemu. Żarty nie są złośliwe ani gorzkie a podziw dla osiągnięć jest autentyczny. Komediowy charakter mają generalnie filmy Historii bez cenzury dotyczące obyczajowości seksualnej „Starożytna prostytutka”²⁰ i „Seks w średniowieczu” (miejscami mający pewne cechy satyry, o której będziemy pisać później). Seksualność traktowana jest tu bowiem raczej jako przejaw normalności niż aberracja, a wroga postawa średniowiecznego duchowieństwa względem życia erotycznego jest ukazana jako próba stworzenia nienormalnego "świata na opak"²¹.

Kobiety ukazane na kanale “Historia bez cenzury” są nierzadko opisywane jako postacie epickiego formatu. Schemat epicki²² (“Romance” w oryginale - co czasem prowokuje polskich autorów do rodzącego nieporozumienia tłumaczenia jako

18 N. Frye, *Anatomy...*, s. 163-180

19 <https://www.youtube.com/watch?v=rks4lr7NFZw> [Napalona caryca - Katarzyna Wielka. Historia Bez Cenzury; data dostępu: 1.03.2022.

20 <https://youtu.be/LbaY5GJPjA> [dostęp 1.02.2022]

21 <https://youtu.be/2bwp2lOK4xc> [Seks w średniowieczu, Historia Bez Cenzury, dostęp 1.02.2022]

22 N. Frye, *Anatomy...*, s. 186-200

“romantyczny”) dominuje w filmie poświęconym Emilii Plater²³ i występuje również w filmie o Marii Curie - Skłodowskiej²⁴. Zasadniczymi motywami obecnymi w schemacie epickim, charakteryzującym się większą dojrzałością i dlatego nazywanym przez Northropa Frye’a “letnim”, to motyw zmagania się (agon) z przeciwnościami losu i przeciwnikami, narracyjny klimat zagrożenia i walki (pathos) i proces dojrzenia i uzyskania społecznego uznania w ogniu walki i przeciwieństw (anagnorisis). Termin anagnorisis oznacza dosłownie “rozpoznanie” gdyż bohaterka rozpoznaje swoją siłę, swoją wartość i uzyskuje również szacunek swojego otoczenia. Zdecydowanie epicki charakter ma film "Historii bez cenzury" Polska Królowa Wikingów²⁵, w którym kategorii agon (czyń) i anagnorisis odgrywają olbrzymie znaczenie. W filmie prowadzący podkreśla bohaterские czyny protagonistki i uznanie jakim się cieszyła.

W schemacie epickim występuje waloryzacja moralna gdyż czyny bohaterek są świadectwem ich wartości. Występuje również wskazanie na dobro i zło pomiędzy którymi wybierają bohaterki - ten ostatni aspekt jest szczególnie widoczny w filmach o Emilii Plater i Świętosławie.

W praktyce narracyjnej schemat epicki może przybierać tak cechy komedii jak i tragedii. Epicki schemat z cechami komedii występuje w przypadku filmów poświęconych królowej Jadwidze (zarówno prezentowanego na kanale Historia bez cenzury²⁶ jak i kanale ThrashingMadPL²⁷) w obu przypadkach osnową narracji są gwałtowne zwroty akcji (perypetie), eksponowane są burzliwe (lecz prezentowane jako zabawne) wydarzenia takie jak nieudana "konsumpcja" małżeństwa Jadwigi i Wilhelma Habsburga w związku z powstrzymaniem tej pierwszej od wyrąbania drzewi toporem (przez które chciała uciec do narzeczonego) i wygonienia nieszczęśliwego małżonka królowej z Krakowa przez polskich możnych. W tym kontekście pojawia się typowo komediowa stylistyka ukazania postaci historycznych tu: Wilhelma Habsburga i Siemowita IV jako "fałszywych bohaterów" czyli "udawanego" niedoszłego męża i fałszywego "pechowego" zalotnika-porywacza. Jednocześnie drugi plan narracji ukazuje poważne polityczne zmagania o władzę, od których zależeć będzie przyszłość kilku tronów uzupełniając komediową fabułę o epickie elementy.

23 <https://www.youtube.com/watch?v=8nE65OpyqyY> [Dziewica bohater - Emilia Plater. Historia Bez Cenzury, dostęp 1.02.2022]

24 <https://www.youtube.com/watch?v=Uw2YU9TdnOA> [Dziewczę z charakterem - Maria Skłodowska - Curie. Historia bez cenzury. ; j.w.]

25 <https://youtu.be/2oUDCXI3zC0> [Polska Królowa Wikingów. Historia bez cenzury]

26 <https://www.youtube.com/watch?v=kpWZoUX55q0> [Baba z berłem - Jadwiga. Historia Bez Cenzury, dostęp 1.02.2022]

27 <https://www.youtube.com/watch?v=OHGe5whQluY&t> [Jadwiga (Historia Polski #79) (Lata 1384-1386), dostęp 1.02.2022]

Epicki charakter (z silnie zaznaczonym elementem komedii) ma również film o Krystynie Skarbek²⁸, w którym czyny bohaterskie i rozpoznanie protagonistki, jako wybitnie uzdolnionej agentki służb specjalnych, miesza się z eksponowaniem jej temperamentu seksualnego i licznych przygód erotycznych.

W związku epiki z tragedią podkreśla się cierpienie bohaterów i ofiarę jako ponieśli w zmaganiach z przeciwnościami i w walce dla realizacji dobrych celów (wolność ojczyzny, ludzkie życie). Epickim filmem zawierających elementy tragicznej retoryki (związanej z cechami świata, w którym mają miejsce wydarzenia) jest film *Historii Bez cenzury o Irenie Sendlerowej*²⁹. Połączenie schematu epickiego i tragedii obecne jest również w filmie „Auschwitz. Niesamowita ucieczka zakochanej pary”³⁰ kanału ciekawehistorie. W filmie ukazane jest zmaganie z nieprzychylnym losem (przeznaczeniem) charakterystyczne dla schematu tragedii³¹, lecz z epickim zaznaczeniem tego, że przeciwności można przezwyciężyć, a miłość może pokonać złowrogie fatum.

Czysty schemat tragedii, w której najsilniejszy akcent położony jest na cierpienie i ofiarę, nierzadko koreluje z narracją historyczną, bardzo często występuje również w filmach prezentowanych na portalu YouTube - taki charakter ma część filmów ilustrujących historię Polski wyprodukowanych przez instytucje państwowe (np. IPN)³² jednak komercyjne kanały przy tej samej tematyce (historia Polski) tak często do tej stylistyki nie nawiązują chociaż filmy sporządzone w tej stylistyce również są prezentowane. Przykładem może być film kanału *Historia w 5 minut pt. II Rzeczpospolita. Historia w Pigułce*³³. Film jest czarno-biały i sporządzony bardzo starannie, warto zaznaczyć, że jest to pełnoprawna etiuda filmowa z aktorami w strojach z epoki i scenografią. Fabułą jest historia Tadeusza Dołęgi-Mostowicza, który na prośbę Melchiora Wańkowicza w towarzystwie asystentki (równoprawna bohaterka filmu) podróżuje po Polsce przeprowadzając wywiady z ważnymi dla II Rzeczpospolitej ludźmi. Pomimo z pozoru idyllicznego charakteru opowieści widz ma cały czas świadomość tragicznego losu, mrocznego fatum ciężącego nad postaciami ukazanymi w filmie. Spotykamy się bowiem z księdzem Maksymilianem Kolbe, Januszem Kusocińskim, Witoldem Zacharewiczem zamordowanymi przez Niemców i innymi ludźmi, których losy

28 <https://youtu.be/Jk6icnCkySA> [Sex, wojna i dynamit - Krystyna Skarbek, dostęp 1.02.2022]

29 <https://youtu.be/Axs2OP3nOIY> [Jak Polacy ratowali Żydów #1. Irena Sendlerowa, dostęp 1.02.2022]

30 <https://www.youtube.com/watch?v=67xlucpbldo> [Auschwitz. Niesamowita ucieczka zakochanej pary ; ciekawehistorie, j.w.]

31 N. Frye, *Anatomy...*, s. 206-220

32 W. Werner, D. Gralik, A. Trzoss. "Polish Historical Narration and National Identity in the Light of Studies at Youtube." *Historyka Studia Metodologiczne* (2021): 223-249.

33 <https://youtu.be/waFQIT2xcWQ> [II Rzeczpospolita. Historia w Pigułce, dostęp 1.02.2022]

będą tragiczne tak zresztą jak i los samego narratora Tadeusza Dołęgi-Mostowicza, który zginął 20 września 1939. Świat przedstawiony w filmie jest światem skazanym na zagładę, o czym jako widzowie dobrze wiemy. Radość jego bohaterów, ich życiowy optymizm, pogoda ducha potęguje jedynie tragiczną wymowę narracji.

W analizowanych "kobiecych" filmach możemy spotkać również dojrzałe "zimowe" schematy ironii i satyry³⁴. Satyra skupia się na ukazywaniu "świata na opak"³⁵ - rzeczywistości zdominowanej przez zjawiska absurdalne, gorszące lub nawet zbrodnicze. Przy czym opisywany świat może być w pełni rzeczywisty (choć być aberracją w sensie obowiązującego "moralnego ładu") jak i być rzeczywistością "na niby", która oczekuje na demistyfikację.

Wyraźnie satyryczny charakter ma film *Historii bez cenzury pt. Krwawa hrabina? Elżbieta Batory*³⁶. Początkowo prowadzący przedstawia z typową dla siebie i klimatu kanału emfazą budzącą grozę historię o zbrodniach i dewiacjach Elżbiety Batory by w pewnym momencie wyznać, że są to rewelacje całkowicie fałszywe (choć pochodzące z epoki) a ich celem było pozbawienie protagonistki majątku na rzecz panujących na Węgrzech Habsburgów. Satyrą (z elementami komedii) jest również film "Czarująca s.ka - Agnieszka Machówna" także *Historii bez cenzury*, w którym świat "na opak" powstaje realnie na skutek łamania praw i obyczajów przez protagonistkę, XVII wieczną oszustkę matrymonialną wywodzącą się z chłopstwa, potrafiącą nie tylko uwodzić, lecz nawet doprowadzać przed ołtarz ówczesnych magnatów. Tytułowa bohaterka jest typową dla satyry i komedii postacią "fałszywego bohatera" "a la żona". Wpływ schematu satyry jest również widoczny w filmie o Tamarze Łempickiej (*Historia bez cenzury*)³⁷. Specyfika świata na opak podkreślona jest poprzez silny akcent położony nie na twórczość artystyczną (wszelako obrazy bohaterki są prezentowane w warstwie wizualnej filmu), ale na nieokiełznanym życiu seksualnym protagonistki. "Świat na opak" to również cesarstwo bizantyjskie, w którym na tronie zasiada prostytutka³⁸. Satyra jest bardzo elastycznym schematem absorbującym wiele różnych treści. Rzuca się w oczy podobieństwo do komedii przejawiające się w podobnych postaciach - przede wszystkim występowaniu "fałszywych bohaterach" czyli kontrastach pomiędzy realnym charakterem postaci a ich sprawowaną funkcją publiczną. Zestawienia matrona-

34 N. Frye, *Anatomy...*, s. 223-239

35 N. Frye, *Anatomy...*, s. 225-226

36 <https://youtu.be/u3ddO73cYt0> [Krwawa hrabina? Elżbieta Batory, dostęp 1.02.2022]

37 <https://youtu.be/pFUUiWu9lfM> [Orgie, koks i sztuka - Tamara Łempicka, Historia Bez Cenzury, dostęp 1.02.2022]

38 https://youtu.be/tYmF5aEk_Mw [Dziwka na tronie - Teodora. Historia Bez Cenzury], dostęp 1.02.2022

dziwka, rycerz-tchórz są charakterystyczne dla satyry choć również nieobce komedii. Różnica wszelako polega na klimacie opowieści i sposobie opisywania świata. Komedie jako styl młodzieńczy opisuje świat w jego najbardziej witalnym aspekcie, jej skłonność do nieliczenia się ze słowami w wytykaniu bohaterom przywar i słabostek jest dziecięcą zdolnością do mówienia prawdy o nagości króla. Rzeczywistość komedii to świat, w którym działają prawa i bohaterowie są tym prawom podporządkowani. W uniwersum satyry to właśnie prawa ustępują miejsce anomaliiom. Widzimy to z perspektywy starca dostrzegającego nawarstwianie się błędów i wypaczeń. Stąd wynika inne podejście do seksualności. Młodzieńczy narrator komedii dostrzega w seksie energię i przejaw praw działających w świecie - praw płodności, witalności i radości życia. Dojrzały, wręcz starczy autor satyry doszukuje się perwersji, wypaczeń, ekscesów i nadużyć. Stąd jego spojrzenie skażone jest zgryźliwością i zdecydowanie bardziej zdystansowane niż afirmatywnej komedii. Seksualność jednak nie jest "przypisana" do schematu satyry, który może tego aspektu ludzkiego życia w ogóle nie przywoływać jak w filmie "Trzy osoby w jednym ciele - historia Chris Sizemore" opublikowanym na kanale ciekawehistorie³⁹ gdzie "świat na opak" wiąże się rozszczepieniem osobowości tytułowej bohaterki lub w filmie "Historii w 5 minut" pt. "Wywiad po narkotykach, 1953 rok"⁴⁰ gdzie fałszywa rzeczywistość dotyczy świata doznań bohaterki odpowiadającej na pytania pod wpływem narkotyków.

W schemacie ironii rozwija się istotny proces, zainicjowany już w satyrze. Proces budowania dystansu między narratorem a opisywanymi wydarzeniami. Dystansu, który może oznaczać, że opowieść sugeruje, iż prawdziwy sens relacjonowanych wydarzeń jest zupełnie inny niż wynika to wprost z opowieści.

Taki ironiczny, zdystansowany charakter ma film kanału ciekawehistorie: Stalinowska propaganda na przykładzie filmu "Upadek Berlina"⁴¹. Oglądając ów film widzimy epicką i romantyczną historię o miłości i zwycięstwie dobra nad złem a zarazem jesteśmy świadomi, że rzeczywistość (historyczna) była zupełnie inna. W procesie dystansowania się narratora od narracji zanika bohater jako główna osoba narracji, na której skoncentrowana jest cała historia. Punkt ciężkości uwagi przenosi się na mechanizmy rzeczywistości. Ich ukazanie okazuje się prawdziwym celem narracji, a postać bohatera

39 <https://youtu.be/D3prSAi-pm8> ["Trzy osoby w jednym ciele - historia Chris Sizemore", ciekawehistorie, dostęp 1.02.2022]

40 https://youtu.be/Sm77bt_9QpU [Wywiad po narkotykach, 1953 rok, Historia w 5 minut, dostęp 1.02.2022]

41 <https://www.youtube.com/watch?v=-1lwDb6VqV8> [Stalinowska propaganda na przykładzie filmu "Upadek Berlina"; ciekawehistorie, j.w.]

jedynie pretekstem. Ten element schematu ironii/satyry widoczny jest w filmie “Reklamy, które dziś byłyby zakazane”⁴², w których ukazana jest stereotyp kobiety skupionej na kuchni, dzieciach i dogadzaniu mężowi jako wytwór określonej praktyki społecznej wyrażającej się właśnie w reklamach. Ironiczny schemat (z elementami satyry) obecny jest również w filmie "Putin vs Megyn Kelly (amerykańska dziennikarka)"⁴³, ironia występuje tutaj na dwóch poziomach - ironiczny jest sam Putin wykorzystujący swoją przewagę informacyjną (nie wspominając już o przewadze wynikającej z wykształcenia w leningradzkiej szkole KGB) nad dziennikarką aby ośmieszyć jej pytania - ironizuje na temat braku jej dostępu do tajnych informacji, które on oczywiście ma. Wreszcie ironia występuje na głębszym poziomie, niedostępnym dla wszystkich odbiorców. Polega ona na tym, że przynajmniej niektórzy z widzów mogą się domyśleć, że Putin najprawdopodobniej kłamie i działania operacyjne, których się wypiera mogły mieć miejsce. Mimo to jesteśmy pod wrażeniem, że to on ma racje a myli się dziennikarka. Podobna ironia występuje często w literaturze, kiedy naiwna a nawet głupkowata postać mówi prawdę, podczas gdy inteligentny i błyskotliwy bohater kłamie. Klasyczny przykład to konfrontacja eleganckiego Don Juana i jego gburowatego służącego Sganarela w sztuce Moliere'a. W przypadku wywiadu Putin-Kelly ironia polega na tym, że prawdopodobnie nosicielem prawdy jest niezbyt przebojowa, silnie stremowana kobieta, zaś mężczyzna prezentujący gigantyczną pewność siebie i potęgę służb informacyjnych wielkiego mocarstwa - kłamie.

6. Wnioski

Aby zinterpretować otrzymane wyniki nie możemy uciec od kontekstu medium jako miejsca w którym powstają i funkcjonują analizowane przez nas narracje. Z jednej strony historia na YouTube przybiera barwy ludyczności⁴⁴, z drugiej strony (zwłaszcza w przypadku kanałów innych niż Historia bez cenzury) widoczny jest element *edutainment*⁴⁵. Zwłaszcza ostatni element może być traktowany jako narracyjny pomost pomiędzy edukacją szkolną a mediami społecznościowymi. „Umysły historycznie zniewolone”, o których pisał Jan Pomorski⁴⁶, należałoby tu potraktować jako presformatowane oczekiwania, czy też przyzwyczajenia,

42 <https://www.youtube.com/watch?v=ksrrWOGHSfE> [Reklamy, które dziś byłyby zakazane ; ciekawehistorie, j.w.]

43 <https://youtu.be/s9fQEPVUZCQ> [Putin vs Megyn Kelly (amerykańska dziennikarka), ciekawehistorie]

44 Trzoss, Cyfrowy Homo Ludens. Historia jako element obszaru rozrywki na portalu społecznościowym Youtube, Popularyzacja nauk historycznych – teoria i praktyka. Zbiór studiów, 2018, s. 194-209.

45 Barańska-Szmitko, Dyskurs historyczny a dyskurs popularnonaukowy w serwisie YouTube na przykładzie wybranych kanałów, *Kultura-Media-Teologia*, (46), 2021, s. 160-187.

potencjalnych odbiorców do danych form narracyjnych. Z kolei „cyfrowy *homo ludens*” zdaje się współgrać z oczekiwaniami odbiorców wobec narracji historycznej jako opowieści o ludziach i ich człowieczeństwie - seksualności, przygodach, bohaterskich zmaganiach. Ponadto zseksualizowany obraz, w tym głównie kobiet, współgra ze specyfiką YouTube jako medium wizualnym. Podkreślenie walorów wizualnych wydaje się zatem być kolejnym elementem przyciągającym widownię, jednocześnie trzymając się stereotypu kobiety i jej cielesności bardziej niż mężczyzn i ich „historycznych dokonań”. Jest to pewne continuum, które znamy choćby z telewizji⁴⁷, co tylko wzmacnia przesłankę o presformatowanych oczekiwaniach odbiorców.

Największym i najbardziej wpływowym, patrząc z perspektywy zasięgu prezentowanych w nim filmów, kanałem historycznym na polskim YouTube jest Historia bez cenzury⁴⁸. W prezentowanych na tym kanale filmach kobiety prezentowane są najczęściej w stylistyce komedii i satyry. Należy zauważyć, że jest to stylistyka wyraźnie tutaj dominująca. Schemat satyry pozwala na eksponowanie zjawisk gorszących i jednocześnie fascynujących, co jest charakterystyczne dla mediów typu tabloidowego, do których możemy zaliczyć także Historię bez cenzury. Wprawdzie niektóre filmy poświęcone kobietom mają również charakter epicki, stanowią one jednak mniejszość (epicka stylistyka częściej opisuje mężczyzn). Bohaterki filmów HBC są również częściej seksualizowane niż bohaterowie. Z grona protagonistek jedynie Emila Plater i Elżbieta Łokietkówna uniknęły tego losu a w przypadku Marii Curie wątki seksualne są już wyraźnie zaznaczone, choć film sam w sobie utrzymuje stylistykę epicką. Ta tendencja do eksponowania seksualnego aspektu ludzkiej natury silniej przy opisie kobiet niż mężczyzn jest zdecydowanie bardziej widoczna w Historii bez cenzury niż innych analizowanych tutaj kanałach. Tę specyfikę można spróbować wytłumaczyć odwołując się do wyraźnie skandalizującego charakteru medium. W pozostałych kanałach historycznych wybrano inną ścieżkę rozwojową - tam też częściej pojawiają się schematy tragedii i ironii charakteryzujące się większą powagą niż preferowane w Historii bez cenzury komedia i satyra. HBC również skoncentrowała się na przyciąganiu głównie nastoletniego (i męskiego) audytorium. Jeżeli natomiast spojrzymy na kanały historyczne jako na całość, to zauważymy (co jest widoczne w ujęciu ilościowym) niemałą

46 J. Pomorski, *Edukacja historyczna u progu XXI wieku, Po co uczyć historii?*, red. C. Majorek, Warszawa 1988, s. 239-253.

47 G. Sartori, *Homo videns. Telewizja i postmyślenie*, Warszawa, 2007.

48 Do innych, aczkolwiek zdecydowanie mniejszych niż tu opisywane, należą nie analizowane przez nas: *Powojnie*; *Tu Historia* - Joanna Jasitczak; *Okupowana Polska*; *Irytujący historyk*; *Światowa historia*; *Na bitewnym szlaku*; *Historia wojny nieznanej* (nieaktywny); *AleHistoria* (nieaktywny); *Historyczny Top*; *Karolina Żebrowska*; *Grzegorz Bobrek*.

obecność postaci kobiecych oraz ich obecność w całym przekroju tematyki i chronologii. Najbardziej ogólnym wnioskiem, który można tu sformułować jest to, że twórcy kanałów historycznych dostrzegają obecność kobiet w dziejach i nie pomijają kobiecej tematyki. Na specyfikę ujęcia bohaterów wydarzeń dziejowych ma jednak specyfika mediów a szczególnie skandalizujący, tabloidowy charakter największego kanału historycznego jakim jest Historia bez cenzury.

Na poziomie szczegółu należy jednak odnotować, iż sama seksualizacja nie jest jednowymiarowa. W przypadku Historii bez cenzury, co współgra z typologią Frye'a, seksualizacja jest przedstawiana w pozytywnym znaczeniu kiedy służy wyższemu celowi (patriotyzm) lub podkreśla silną pozycję bohatera, zaś zdecydowanie negatywnie kiedy wiąże się z perwersją czy uległością.

Wyjaśnić należy również przyczyny popularności takiego stanu rzeczy. Jednym z proponowanych przez nas wyjaśnień jest fakt, iż w przypadku Historii bez cenzury mamy do czynienia ze specyficznym, młodym audytorium. Sam kanał zdaje się odpowiadać stanowi medium za poprzednią dekadę, kiedy kontrowersje czy tabloizacja były kanonem zdobywania popularności. Widzimy tę różnicę zwłaszcza w przypadku młodszych kanałów, które wybrały drogę edukacji poprzez popularyzację, a nie clickbaityzację. Widać również częściowy spadek trendu wzrostowego Historii bez cenzury⁴⁹, przy czym przemiany kulturowe i społeczne na YouTube wymagają osobnego badania.

Podsumowując, teza o dominacji mężczyzn w narracji historycznej zdecydowanie nie ma miejsca na poziomie treści w przypadku analizowanych źródeł. Zdaje się to wynikać z nakreślonych wcześniej przesłanek. YouTube jako medium Web 2.0 stworzył zupełnie inne modele komunikacji i funkcjonowania narracji historycznych, przełamując zastane w tradycyjnej literaturze tezy, a wręcz stanowiąc konkurencję dla innych kanałów przekazywania wiedzy historycznej jaką w cytowanych pracach pełniła choćby szkoła i polityka historyczna.

Można pokusić się o nakreślenie przyszłych pytań badawczych m.in. dlaczego wśród najbardziej popularnych autorów treści historycznych nie ma ani jednej kobiety (sic!)? Czy treści produkowane przez kobiety, na analogicznym poziomie rozpoznawalności, byłyby podobne? Wreszcie czy *herstory* jest przyszłością historycznego YouTube, zarówno w przypadku autorów/autorek, widowni jak i treści? Jak widać w przedstawionym badaniu oraz wskazanych na koniec kwestiach, przed badaczami otwiera się cały potencjał możliwości, który może mieć istotny wpływ na świadomość historyczną społeczeństwa doby Web 2.0.

49 W. Werner, Historia i YouTube...

keywords: YouTube, Web 2.0, herstory, narracja historyczna, edutainment, analiza korespondencji

Abstrakt:

W artykule autorzy konfrontują się z zastaną w dyskursie historycznym tezą o dominacji mężczyzn w narracji historycznej. W tym celu analizują nowe pole badawcze jakim jest portal społecznościowy YouTube oraz zawarte w nim najbardziej popularne kanały o tematyce historycznej. Głównym problemem badawczym jest to czy kobiety są marginalizowane w narracjach zawartych w omawianych źródłach, w jakich kontekstach i występują oraz jaka jest recepcja filmów w których występują. Ponadto autorzy przyglądają się kwestii formy narracji historycznej. W badaniu połączone zostały metody ilościowe (statystyka opisowa, analiza korespondencji) jak i jakościowe (typologia motywów fabularnych Northropa Frye'a. W tym celu przeanalizowano 551 filmów, które następnie annotowano przy użyciu siedmiu grup tagów odpowiadających treści źródeł - dotyczących funkcjonowania postaci kobiecych oraz tematyki filmów. W wyniku przeprowadzonych analiz zaobserwowano, iż teza obecna w historiografii nie sprawdza się w warunkach źródeł z Web 2.0 w kwestii ilościowej, zaś w kwestii treści nie jest ona jednowymiarowa i różnie rozkłada się pomiędzy poszczególnymi kanałami. Jednocześnie autorzy wskazują na znaczącą rolę najpopularniejszego kanału historycznego na YouTube - Historii bez cenzury - oraz jej specyficznej, stylistyki w narracjach o kobietach. Autorzy wskazują na silną obecność motywów komedii i satyry, co wpisuje się w tabloizację narracji historycznej przy jednoczesnym zwiększeniu zainteresowania takimi formami popularyzowania historii.